

Maturitná otázka č.21

2. SVETOVÁ VOJNA V NAŠICH KRAJINÁCH

Obsah maturitnej otázky:

- 1, Situácia tesne pred vojnou
- 2, Vznik a situácia v Slovenskom štáte
- 3, Vznik a situácia v Protektoráte Čechy a Morava
- 4, Český odboj + Pražské povstanie
- 5, Slovenské národné povstanie
- 6, Dôsledky vojny pre Slovensko

Situácia tesne pred vojnou

Rozpínavosťou nacizmu bolo bezprostredne ohrozené aj Československo. Československá zahraničná politika sa preto začala orientovať na najväčšiu východnú politickú veľmoc - Sovietsky zväz. **V máji 1935** Československo podpísalo so ZSSR zmluvu o vzájomnej pomoci, ktorá nadväzovala na francúzsko-sovietsku zmluvu. Všetky tri štáty sa v nich zaväzovali, že v prípade vojenského napadnutia si navzájom poskytnú vojenskú pomoc. Najväčšie nebezpečenstvo pre demokraciu a nezávislosť Československa predstavovala Henleinova Sudetonemecká strana (na Slovensku Karpatonemecká strana), ktorá bola po parlamentných voľbách v roku **1935** najsilnejšou politickou stranou. Politicky a finančne ju podporovalo hitlerovské Nemecko. **24. apríla 1938** na svojom zjazde v Karlových Varoch henleinovci prijali program, ktorý smeroval k rozbitiu republiky. V polovici mája sa nemecké vojská sústreďovali pri československých hraniciach. **21. mája 1938** bola nútená československá vláda vyhlásiť čiastočnú mobilizáciu. Mobilizácia prebehla úspešne a Hitler bol donútený stiahnuť vojsko z československých hraníc. Do československej otázky zasiahlo aj Anglicko. Vyslalo do Československa sprostredkovateľa medzi česko-slovenskou vládou a **Henleinom, lorda Runcimana**, ktorý mal československú vládu do viesť k prijatiu požiadaviek hitlerovského Nemecka.

Situácia vyvrcholila **29. septembra 1938**, keď sa v Mníchove stretli zástupcovia Nemecka - **Hitler**, Talianska - **Mussolini**, Anglicka - **Chamberlain** a Francúzska - **Daladier**, aby rozhodli o osude Československej republiky. Podľa mníchovskej dohody malo Československo odstúpiť Nemecku pohraničné oblasti Čiech a Moravy a splniť i územné požiadavky poľskej a maďarskej vlády. Československo na konferenciu nepozvali, iba mu navrhli, aby prijalo jej uznesenia. Napriek protestom verejnosti československá vláda **30. septembra 1938** mníchovský diktát prijala.

Po mníchovskej zrade sa v Československu odohrali dôležité vnútropolitické zmeny. Prezident **Edvard Beneš** **začiatkom októbra 1938** odstúpil a emigroval do Anglicka. Novým prezidentom sa stal **Emil Hácha** a predsedom vlády **Rudolf Beran**. Na Slovensku žiadali predstavitelia Hlinkovej slovenskej ľudovej strany (HLS) vyhlásenie autonómie. Na konferencii v Žiline **6. októbra 1938** sa k tejto požiadavke pripojili aj ďalšie politické strany. Ústredná vláda v Prahe **7. októbra 1938** požiadavku prijala a vymenovala autonómnu vládu na čele s **Jozefom Tisom**. Slovensko dostalo úradný názov Slovenská krajina.

Priamym dôsledkom mníchovskej dohody bola aj tzv. Viedenská arbitráž nemeckej a talianskej vlády **2. novembra 1939**. Podľa nej muselo Slovensko pätinu svojho územia odovzdať Maďarsku a časť Oravy a Spiša Poľsku.

Slovenská republika (1939-1945)

Existencia Slovenskej republiky je neodlučiteľne spätá s 2. svetovou vojnou. Zmluva o ochrannom pomere medzi Nemeckou ríšou a Slovenským štátom z **23. marca 1939** spolu s ústavou z **21. júla 1939** zlikvidovali demokratické slobody predmníchovskej republiky. Slovenskú republiku síce uznalo 27 štátov (s výnimkou USA), ale jej fungovanie v nasledujúcich 6 rokoch bolo podriadené zámerom Nemeckej ríše.

Slovensko sa zaviazalo viesť zahraničnú politiku, ako aj budovať armádu v úzkej zhode s nemeckými požiadavkami. HLS sa, ako najsilnejšia politická strana, pokladala za jediné skutočnú reprezentantku slovenského národa, a preto si sama dala právo neobmedzenej vlády. Pod nátlakom pohltila väčšinu politických strán alebo ich zakázala. Vytvorila si taktiež vlastné ozbrojené oddiely – Hlinkovu gardu. Časť gardy absolvovala výcvik v Nemecku u smutne známych SS. Výzbroj gardy pozostávala iba z ručných palných zbraní. Nemecko malo vo vnútri Slovenskej republiky tiež veľa kontrolných organizácií, napr. Bezpečnostnú službu SS, Gestapo, Deutsche partei (DP) a jej kultúrne, hospodárske, mládežnícke spolky, vojenské cvičenia FS (Freiwillige Schutzstaffe). Na armádu dozerala Nemecká vojenská misia a ministerstvá mali pridelených nemeckých „poradcov“.

Vo vnútornej politike sa prejavovalo zosilnenie skupiny radikálnych politikov na čele s **Vojtechom Tukom**, **Alexandrom Machom** a **Ferdinandom Ďurčanským**. Tí sa nechceli uspokojiť s autonómiou a usilovali sa o vytvorenie Slovenského štátu. Ústredná československá vláda v Prahe, podnecovaná Nemeckom, odvolala **10. marca 1939** slovenskú autonómnu vládu a na území Slovenska vyhlásila výnimočný stav. Od nového predsedu autonómnej vlády, **Karola Sidorá**, požadoval **Hitler** vyhlásenie Slovenského štátu, čo ten však odmietol. Preto sa **13. marca 1939** obrátil na odvolaného **Jozefa Tisu** a pozval ho na rokovanie do Berlína. Tam mu oznámil, že buď Slovensko vyhlási samostatnosť alebo ho ponechá svojmu osudu (=po obsadení Maďarskom bude k nemu pripojený). **Tiso** teda súhlasil, do Bratislavy bol zvolaný Snem Slovenskej krajiny, ktorý **14. marca 1939** vyhlásil samostatnosť, prezidentom sa stal **Jozef Tiso**. Novému Slovenskému štátu bola zo strany Nemecka nútená tzv. Ochranná zmluva, ktorá však v skutočnosti viac obmedzovala, ako ochraňovala.

Na poradách v Salzburgu **v lete 1940** **Hitler** nadiktoval **Tisovi** zloženie novej vlády, v ktorej **Tuka** popri predsedníctve vlády dostal aj kreslo ministra zahraničia. Ministrom vnútra sa stal radikálny veliteľ Hlinkovej gardy **Alexander Mach**. Nemci mali pod kontrolou viac ako 50% kapitálu. Ich záujem bol zameraný najmä na zbrojársku výrobu. Taktiež sa dokončovali veľké strategické stavby, železnice, cesty smerom k Poľsku a neskôr smerom k sovietskym hraniciam. Zvýšila sa priemyselná výroba, investície a zamestnanosť. Predvojnovú nezamestnanosť odčerpával aj nábor robotníkov na práce v Nemecku, kde sa ich cez vojnu vystriedalo 160 000. Toto všetko prispievalo k tomu, že podmienky na Slovensku v rokoch vojny boli prijateľnejšie ako v okolitých krajinách. Vláde okrem všeobecne vyššej životnej úrovne pomáhala pri udržiavaní pomerneho pokoja medzi ľuďmi aj teória „menšieho zla“ - keby nás obsadili Maďari, bolo by to horšie. Obmedzovanie občianskych, politických a nakoniec i ľudských práv sa najvýraznejšie prejavilo pri tzv. riešení židovskej otázky. Židia boli vylúčení zo škôl, zamestnania, vysťahovaní z bytov. Boli sústredňovaní do pracovných táborov a museli nosiť verejné potupné označenie – žltú šestšćipú hviezdu. Roku **1942** slovenská vláda násilne vysťahovala do koncentračných táborov 58 000 Židov. Ďalších 13 000 bolo deportovaných po okupácii Slovenska Nemcami **na jeseň 1944**.

Protectorát Čechy a Morava

Postavenie Čechov v nacistickej Európe bolo určené tým, že patrili do budúceho "jadra" Veľkonemeckej ríše, ale boli okupovaní od začiatku vojny. Preto pohraničné územia, odtrhnuté po Mníchove, boli priamo pripojené k Nemecku, kým zo zvyšku bol výnosom **Hitlera** zo **16. marca 1939** zriadený Protectorát Čechy a Morava.

Protectorát (od latinského slova protectio - ochrana) bola forma nadvlády, ktorú používali koloniálne mocnosti v Ázii a v Afrike, väčšinou iba ako prechodnú formu k otvorenej koloniálnej správe (Madagaskar, Kambodža, Maroko a ďalšie). Bolo to po prvýkrát, čo bola takáto forma kolonializmu uplatnená na európskom kontinente. Nemci ponechali formálne pri moci prezidenta **Háču**. Najvyššiu moc mal však "ríšsky protektor", priamo podriadený **Hitlerovi**. Tento úrad postupne zastávali **Karl Neurath**, **Reinhard Heydrich** a **Karl H. Frank**. Zástupcom protektora bol od začiatku štátny tajomník **K. H. Frank**, významný činiteľ henleinovského hnutia **pred r. 1938**. Vyšší veliteľ SS a vedúci SD **Reinhard Heydrich** vymenil na pražskom hrade **Neuratha** **v septembri 1941**. Tvrdo zasahoval proti odboju, v časti Protectorátu vyhlásil stanné právo. Dal dokonca uväzniť predsedu protektorátnej rady generála **Eliáša**, ktoré ho neskôr popravili. Na základe rozhodnutia prezidenta **Beneša** a v spolupráci s britskou tajnou službou bol na **Heydricha 27. mája 1942** úspešne spáchaný atentát. Uskutočnili ho dvaja členovia výsadkovej skupiny Andropoid, **J. Gabčík** a **J. Kubiš**. Skupina atentátnikov, keď sa dostala do bezvýchodiskového postavenia, spáchala v krypte kostola sv. Cyrila a Metoda v Prahe samovraždu.

Ťažkou ranou pre odboj bola vlna teroru, ktorá sa po atentáte rozpútala – tzv. heydrichiáda. **10. júla 1942** nemecké oddiely obklúčili obec Lidice pri Kladne, 184 mužov na mieste zastrelili, ženy a deti odvliekli do koncentračných táborov, obec vypálili a zrovnali so zemou. O dva týždne podobne potrestali aj obec Ležáky. Po smrti **Heydricha** najmocnejším mužom v Protectoráte stal **Frank**. Nacisti zlikvidovali všetky zvyšky demokratických inštitúcií, pokiaľ sa ešte po Mníchove zachovali - snem, obecnú a miestnu samosprávu, samostatné politické české hnutia. Ríša prevzala zastupovanie Protectorátu v zahraničí. Protectorátna vláda a úrady boli vlastne iba pomocnými výkonnými orgánmi nemeckej správy – tzv. Oberlandráty

Obyvateľstvo Protectorátu bolo právne i fakticky rozdelené na tri presne ohraničené skupiny: privilegovaných Nemcov, ktorí mali ríšske občianstvo, Čechov, ktorí mali iba tzv. "protektorátnu príslušnosť" a nakoniec to boli Židia a Rómovia, na ktorých sa vzťahovali nacistické, tzv. norimberské zákony o "čistote rasy". Rasistické zákony zbavili Židov základných práv, podobne ako to bolo na území Slovenskej republiky, iba s istým časovým predstihom, pretože v Sudetách a Protectoráte mohli nacisti uplatňovať svoje predstavy rýchlejšie a bez problémov. Už **od 1. októbra 1941** boli prví Židia z Prahy deportovaní do Rigy, Lodže a Treblinky. **V decembri 1941** bol zriadený koncentračný tábor v Terezíne, ktorým **do januára 1945** prešlo 140 000 Židov z Protectorátu a západnej Európy. Odtiaľ odchádzali transporty do vyhladzovacích táborov na východe.

Český Odboj + Pražské povstanie

Na prvé výročie Mníchova bojkotovali Pražania mestskú dopravu, **28. októbra 1939** boli v Prahe a v ďalších mestách demonštrácie. Smrť študenta **Jana Opletala** na demonštrácii **15. novembra 1939** dala podnet k ďalšiemu mohutnému protestnému sprievodu. Ako odpoveď nemecké úrady zavreli české vysoké školy na tri roky, 9 študentov popravili, vyše tisíc študentov a profesorov poslali do koncentračných táborov. Ukázalo sa, že v podmienkach Protektorátu sú takéto protestné akcie nemožné, proti nacistom môže úspešne pôsobiť iba dobre zorganizované hnutie.

V prvých rokoch vojny pôsobilo na území Protektorátu niekoľko centrálnie riadených ilegálnych organizácií, so stovkami a so spolupracovníkmi dokonca tisícami členov. Takou bola skupina, opierajúca sa o bývalých dôstojníkov, Obrana národa (ON). Zohrala veľkú úlohu pri príprave a realizácii odchodov vojakov a dôstojníkov do zahraničnej armády, najprv cez Poľsko, po jeho páde cez Slovensko, Maďarsko a Južosláviu. Jadrom ďalšieho zoskupenia, Petičného výboru Věrní zůstaneme (PVVZ), boli ľavicoví intelektuáli. Z týchto skupín sa neskôr vytvorilo Ústrední vedení odboje domácího (UVOD). Rozsiahlu a centralizovanú sieť mala aj Komunistická strana, hoci bola od začiatku oslabovaná masovým zatýkaním svojich predvojnových členov a nevyjasnenosťou programu.

Odbojová činnosť v Protektoráte bola ale veľmi obtiažna a nebezpečná. Dobre organizovaná a výkonná Bezpečnostná služba nacistickej strany, (Sicherheitsdienst -SD) mala rozsiahlu sieť dôverníkov, donášačov. SD zistené prípady postupovala Tajnej štátnej polícii (Geheime Staatspolizei - Gestapo). Gestapo tiež využívalo spolupracovníkov z radov kolaborantov.

Krátko pred koncom vojny, **v apríli 1945**, teda už v čase, keď v Košiciach úradovala česko-slovenská vláda, sa v Prahe vytvoril nový orgán odboja - Česká národná rada (ČNR).

V Prahe sa povstanie začalo **5. mája 1945**. Na jeho čelo sa postavila ČNR, **8. mája 1945** sa jej podarilo uzavrieť s nemeckým velením dohodu, ktorá umožnila ústup vojsk na západ. Koncom apríla dosiahla západnú hranicu Čiech americká armáda, ktorá potom postúpila o niekoľko kilometrov ďalej, až do Plzne. Žiadosť Američanov o posunutie dohodnutej demarkačnej čiary ďalej na východ sovietske velenie odmietlo. **8. mája 1945** prekročili oddiely sovietskej armády Krušné hory a **ráno 9. mája 1945** prenikli na okraj Prahy. **Do 11. mája 1945** bolo skončené vyčisťovanie Čiech od zvyškov nemeckých vojsk; boje pri Milíne a Čimiciach v ten deň fakticky skončili vojnu na európskom kontinente.

Slovenské národné povstanie

Pod vplyvom udalostí na frontoch svetovej vojny a po porážke Nemecka pri Stalingrade sa začal aj na Slovensku formovať domáci odboj. Spočiatku mal formu letákových akcií, poskytoval pomoc prenasledovaným a posielal správy do zahraničia, kde sa formoval Československý odboj. **Od roku 1942** sa začali na Slovensku tvoriť prvé partizánske skupiny.

Rôzne smery odboja však dlho nemohli nájsť spoločnú reč. Demokratický občiansky odboj sledoval obnovenie Československej republiky. Spoliehal sa na pomoc dôstojníkov s armády, ako aj na spoluprácu s predstaviteľmi verejného života. Predstavitelia komunistického odboja sa spočiatku neorientovali na obnovenie ČSR, ale chceli vytvoriť „sovietske Slovensko“, ktoré sa malo stať súčasťou Sovietskeho zväzu. Po dlhých sporoch a diskusiách sa obe krídla napokon spojili a roku **1943** tajne vytvorili najvyšší odbojový orgán – Slovenskú národnú radu (SNR). SNR **v decembri 1943** prijala svoj program – tzv. Vianočnú dohodu, v ktorej vyhlásila, že cieľom odboja na Slovensku je obnovenie demokratického Československa, v ktorom bude uznaná samobytnosť slovenského národa a jeho rovnoprávne postavenie s českým národom.

Tieto ciele chcela SNR dosiahnuť prostredníctvom ozbrojeného povstania. Pilierom tohto povstania sa pochopiteľne stala armáda, kde sa pripravovalo vojenské ústredie, ktoré vzniklo **na jar 1944** a spolupracovalo so SNR. V armáde bolo taktiež mnoho odbojových skupiniek, ktoré časom začali prebiehať na stranu ZSSR. Tieto odbojové skupinky sa neskôr stali základom pre vznik 1. československého armádneho zboru v ZSSR. Vojaci tiež pomáhali aj civilnému odboju v rádiomom spojení s Londýnom.

Vedením príprav ozbrojeného povstania poveril prezident **Edvard Beneš** náčelníka štábu pozemného vojska v Banskej Bystrici **pplk. Jána Goliana**. Plán ozbrojeného povstania vychádzal z postupu Sovietskej armády k severným hraniciam Slovenska. Na východnom Slovensku boli vtedy umiestnené dve najkvalitnejšie vyzbrojené slovenské divízie, ktoré sa, po dohode so Sovietmi, mali zmocniť karpatských prechodov, zatiaľ čo v zázemí vojsko a partizáni sa mali na povel ujať vlády po celom Slovensku a tak umožniť rýchly prechod sovietskych vojsk do Podunajska, k Viedni. Pre prípad, že by Nemci začali ešte pred začatím ozbrojeného povstania obsadzovať Slovensko, mali sa povstalci zmocniť a brániť aspoň jadro krajiny, stredné Slovensko. Do tejto kľúčovej oblasti, za pomoci spolupracovníkov v štátnom aparáte, sústreďovala SNR a vojaci zásoby, zbrane, premiestňovali dôveryhodných dôstojníkov.

V júli a v auguste 1944 Ústredný štáb partizánskeho hnutia v Kyjeve vysielal na Slovensko organizátorov partizánskeho hnutia (2. československá paradesantná brigáda). Vyhadzovali ich padákmi alebo sa prebýjali cez severné a východné hranice. Okolo výsadbárov sa vytvárali partizánske oddiely. **6. augusta 1944** skupina Čapajev rozbila nemeckú autokolónu, o dva dni vyhodila do vzduchu most na trati Košice - Prešov. Partizánske hnutie sa tak rozrástlo, že **11. augusta 1944** vyhlásila bratislavská vláda na celom území Slovenska stanné právo. **28. augusta 1944** v Martine zastrelili 24 členov nemeckej misie z Rumunsku.

Nemci dospeli k presvedčeniu, že bratislavská vláda si nedokáže s partizánmi poradiť a začali vojensky obsadzovať Slovensko. Povstanie sa muselo začať v druhom, menej výhodnom variante - ako obrana proti nemeckej okupácii.

Večer 29. augusta 1944 oznámil minister národnej obrany generál Ferdinand Čatloš v bratislavskom rozhlase, že proti partizánom prichádzajú na Slovensko nemecké vojská, pretože "vlastné vojenské sily k účinnej obrane nám nestačujú". Vyzýval občanov, aby v nemeckých vojskách "videli svojich priateľov".

Sotva doznel Čatlošov prejav, v Banskej Bystrici vydal pplk. Golian v mene Vojenského ústredia dohovorené heslo "Začnite s vysťahovaním" s platnosťou od 20.00 hodiny. Telefón a vojenské rádiostanice preniesli tento šifrovaný signál na povstanie do všetkých posádok. Na druhý deň o 11.00 hodine predpoludním prečítali v banskobystrickej vysielačke proklamáciu vyzývajúcu národ do boja s Nemcami. "Za naše víťazstvo do práce a do boja!" Národné výbory v mestách a obciach preberali moc, partizánske skupiny z horských základní schádzali do dolín. Prenikajúce nemecké jednotky "za chodu" obsadili západné Slovensko, kde sa k Povstaniu pridali iba menšie jednotky. Zlyhala organizácia povstania v Bratislave, v Nitre, v Trenčíne i v ďalších dôležitých posádkach, kde sa stratilo pre Povstanie mnoho ťažkej výzbroje a zásob. Najväčšou ranou však bola strata dvoch divízií na východnom Slovensku. Nemecké veliteľstvo, varované protihitlerovským prevratom v Rumunsku, spustilo 31. augusta 1944, Nemci pripravenú akciu "Kartoffelernte" a prevzapravené slovenské jednotky odzbrojilo.. Ešte v ten istý deň Nemci obsadili Prešov - povstalecké územie stredného Slovenska bolo tak obklúčené zo všetkých strán.

Časť povstalcov si, napr. v Strečnianskom priesmyku (proti nemeckej divízií Tatra), na hornom Ponitří, známy je aj boj o vrch Ostrô, ai.

Nemecký postup zo západu bol začiatkom októbra zadržaný za pomoci 2. československej paradesanternej brigády a 1. československého leteckého pluku zo ZSSR. Povstalci boli ďalej zásobovaní nábojmi, benzínom a zbraňami letecky zo ZSSR.

Najcennejšou pomocou Povstaniu bolo viazanie nemeckých síl na východnej hranici Slovenska. Nemci boli dokonca nútení niektoré jednotky z protipovstaleckého frontu presunúť ku karpatským priesmykom. Na česko-slovenskú žiadosť zmenilo sovietske velenie pôvodné strategické plány a pripravilo rozsiahlu ofenzívu cez Duklianský priesmyk smerom na Prešov. 20. septembra 1944 oslobodili prvú obec na Slovensku - Kalinov. 6. októbra 1944 ráno prekročili na Dukle príslušníci 1. československého armádneho zboru hranicu, ale v hornatom teréne proti dobre vybudovanej nemeckej obrane aj potom postupovali iba pomaly. Pôvodný zámer operácie sa teda nevydaril, ale vďaka nej sa povstalci na strednom Slovensku udržali celé dva mesiace. Veď na duklianskom smere v septembri - októbri 1944 nasadili Nemci 18 divízií. V Karpatsko-duklianskej operácii padlo 19 000 sovietskych a 1800 československých vojakov. Ako postupovala Sovietska armáda a 1. československý armádny zbor, partizánske jednotky sa presúvali ďalej na západ.

Po víťazstve na Dukle boli postupne oslobodené slovenské mestá – Prešov, Košice, Banská Bystrica, Nitra. 4. apríla 1945 bolo oslobodené hlavné mesto Slovenska – Bratislava. Vedúci predstavitelia totalitného režimu ušli na Záhorie a odtiaľ do Rakúska. Spolu s nimi odišlo z politických príčin aj okolo 5 000 obyvateľov.

Najdlhšie držali Nemci na Slovensku časť Považia, od Čadce cez Žilinu po Trenčín, ešte v čase, keď sa už bojovalo v troskách Berlína. Napokon 30. apríla 1945, v deň Hitlerovej samovraždy, bola oslobodená Žilina a Považská Bystrica, 1. mája 1945 Čadca.

Dôsledky vojny pre Slovensko

Urputné boje, na ktorých sa zúčastnili vojská sovietskej a rumunskej armády, ako aj jednotky 1. československého armádneho zboru, trvali osem mesiacov. Zanechali po sebe desaťtisíce padlých vojakov, civilných obyvateľov, ale aj ťažké materiálne škody. Spôsobili ich nielen priame bojové akcie, ale aj systematické ničenie tovární, železníc, ciest, mostov ustupujúcou nemeckou armádou.

Najdôležitejšou úlohou Slovenskej národnej rady i nových orgánov politickej moci – miestnych a okresných národných výborov - bola obnova hospodárskeho a verejného života. Vyhladovaným oblastiam (najmä na východnom Slovensku) boli pridelené mimoriadne dávky potravín, z USA prichádzala populárna UNRRA, ktorá pomáhala potravinami a mnohými predmetmi každodennej potreby.

Postupne sa prebúdzal aj politický život. V národných výboroch súperili Demokratická strana a Komunistická strana. V začínajúcich sa politických zápasoch bolo už badať rastúci vplyv Sovietskeho zväzu. Do ruských táborov nútených prác bolo sovietskymi orgánmi odvečených asi 13 000 slovenských občanov. Okrem toho si ZSSR pripojil k vlastnému územiu Podkarpatskú Rus, ktorá bola pred 2. svetovou vojnou súčasťou Československej republiky.

Stanka Tomanová
Oktáva